

Nacionalna avtonomija poleg deželne avtonomije ali brez nje.

Tradicije vplivajo na narode in njih oddelke, kakor na posamičnika posebne navade; taka je v Avstriji z deželnimi avtonomisti. Takó so zaljubljeni v svoje, dasi nepopolne avtonomije, da niti misliti ne morejo ali ne marajo o kaki spremembi ali celó zamenj deželno-avtonomiških sestav in oblik.

Čehoslovani češkega kraljestva so tipiški zgled ljubezni do deželne avtonomije; oni bi privolili in privole celó v popolno narodno enakopravnost nemške manjšine, samó da si rešijo deželno samoupravo; isti Čehi se morda sprijaznijo celó z dejstvom, da jim vstvarjajo sedaj po okrajih mejnike češki in nemški narodnosti, vsled česar se v resnici razkroji kraljevina na dva dela, v nemški in češki; tolažili se bodo s tem, češ, da ostane vendar skupen jeden in isti deželni zastop za obe narodnosti. Nasprotno pa se Čehi ne trudijo dovolj, da bi se narodnosti ločile in omejile v smislu narodne avtonomije, in to je ravno čudno in kaže, da ni voditeljem češkega naroda niti približno jasno razmerje med nacionalno in deželno avtonomijo.

Čehi kraljevine naglašajo pred vsem deželno celoto, hočejo, da ostane ta celota, kakoršna je. To je umevno ravno pri Čehih vsled zgodovine in zajedno zaradi geografske oblike zemlje, katera spada pod sedanjost kraljevino. Čehi nočejo, kakor pravijo, da bi se trgala ta krasna celota na dva ali več kosov, ko so jo varovali nad tisoč let. Bojé se tudi, da bi zunanji agresivni narodi toliko laže segnili po tej deželi, ako bi se razdelila po narodnostih. Gledé na sedanjost pa kažejo na skupne gmotne interese in potrebe, ravno v pogledu na to, da je dežela dejanska celota. Vsled takih vzrokov se upirajo na vso moč delitvi dežele, in vse njih mišljenje in stremljenje meri na to, da bi se še povečala deželna avtonomija, ter kraljevina postala kar možno avtonomna ali samostalna.

Pri vsem tem teženju prezirajo Čehi jedno, in to

je glavno, namreč: Nemci kraljevine dosežejo vsled mišljenja in takega teženja od strani Čehov popolno narodno enakopravnost na podstavi partikularno izvršene narodne avtonomije, in dosežejo še celó več vsled obče ugodnega položaja za Nemce; ti Nemci dobijo takim potom dejansko oddeljeno ozemlje v češki kraljevini, v tem ko se bodo isti Nemci protivili enakemu deljenju po drugih kraljevinah in deželah, in ostanejo vsled tega Čehi, Slovenci, gališki Rusi in cislitavski Srbohrvati brez nacionalne avtonomije, v tem pa brez prave podlage za pravo ohranjenje in razvijanje svoje narodnosti.

Kar se dostaja dežel, ki so geografski ugodno ločene od drugih pokrajin, je češka kraljevina zares taka, da vzbuja takoj obžalovanje, ako bi se krojila na dvoje ali več ozemelj. No takó ugodnih mejnikov druge dežele nimajo; na Primorskem n. pr. je v Vipavski dolini za Kranjsko mejnica majhna rečica; Niže in Gorenje Avstrijsko loči tudi reka, in takó je več dežel, katere imajo vsaj po mestih bolj umetne, nego naravne močne mejnike. Še Ogerska se loči od tostranskih kraljevin in dežel le po mali reki, katera je provzročila poimenovanje Cislitavije in Translitavije, in vendar je dandanes Ogerska taka samostalna, politiška celota, kakoršna je le možno misliti v okviru skupne monarhije.

Po takem ne odločujejo vselej ravno gore ali reke relativnih ali absolutnih deželnih celot, oziroma samouprav. Z druge strani pa so dandanes v vsako deželo predori in pazni vhodi, in naravni mejniki, kakoršne ima češka kraljevina, niso ob današnjih vojnah nikaka nepremagljiva zapreka.

Ostanejo torej najbolj skupni gmotni interesi, ker potrebe za gospodarsko izboljšanje na jedni strani so tudi potrebe za drugo stran. Na Češkem se pretakajo n. pr. jedne in iste reke po ozemljih obeh narodnostij, torej je obema do tega, da delujeta vsopredno na uravnanje rek; kakor izboljšanje deželnega gospodarstva na druge strani.

No gmotni interesi se dajo dobro ločiti od narodnih interesov, in s tem smo pri vprašanju o nacionalni avtonomiji.

Tu pa tam so razumevali nacionalno avtonomijo ali narodno samoupravo takó, kakor da bi imela za neizogibno posledico odstranjenje deželnih avtonomij. S pomočjo takega mišljenja so nasprotniki nacionalne avtonomije tudi odganjali deželne avtonomiste, da bi se ne spreobračali v smislu narodne samouprave. To pa ni takó. Nacionalna avtonomija obrača glavno skrb na nacionalne zadeve vsakega naroda, torej jezik in narodnost, dosledno se posebno na šolstvo in cerkev. Nacionalna avtonomija se more po svojem namenu tudi omejiti izključno na skrb za jezik in narodnost vsakega naroda, in je ne bistveno, ako bi dobila tudi druge zadeve v svoje upravljanje ali oskrbovanje. Ravno zaradi tega se je prav za prav vstvarila njena teorija in je praktičnega pomena ravno za Avstro-Ogersko. Kajti druge države so narodnostno bolj ali manj jednotne; torej je takim državam skrbeti bistveno samo za jedno narodnost in si gledé na odlomke drugih narodnostij pomagajo takó ali takó. V Avstro-Ogerski pa je po več narodnostij, katerim vsem je po zgodovini in sedaj veljavnih ustavah zagotovljena enakopravnost narodnosti in jezika. Zato pa je potreba posebnih oblik uprave, ker kažejo dejstva, da sedanje oblike Avstro-Ogerske niso zato primerne. Take primerne oblike pa bi podelila nacionalna avtonomija. Ta namreč zahteva, da bi se vstvaril za vsak narod posebe po jeden juristiški organ ali zastop, in ta zastop bi skrbel za zakone in določbe, ki bi se dostajali jezika in narodnosti vsakega naroda posebe.

Od kod bi dobivali pa mišljeni juristiški organi gmotnih sredstev za oskrbovanje v svojem področju?

Ako bi ostali ti organi omejeni jedino na to, za kar so v našem cesarstvu absolutno potrebni, ostale bi deželne avtonomije pri življenju, kakor doslej. Deželnim zastopom bi se delo zljajšalo, torej omejil delokrog jedino v pogledu na narodne zadeve; vsled tega bi ti zastopi tudi ne imeli pretresovati šolskih in drugih vprašanj, katera se dostajajo narodov ali narodnih odlomkov kot takih. Po takem bi bilo tudi najprimerneše, ako bi se po oživljeni nacionalni avtonomiji deželni zastopi ne bavili z gmotnimi zadevami, kolikor se dostajajo narodne samouprave. Gmotna sredstva za narodne potrebe bi pokrival vsak narod ali narodni odlomek sam za se, in nacionalnoavtonomni organ vsakega naroda bi določeval vsote za svoj narod.

Tak organ bi ne beračil ali se bal, da izdá preveč za potrebe svojega področja; kajti vodile bi ga potrebe jednega samega naroda, in to svojega naroda, in gledal bi, da bi se narod enakomerno razvijal v vseh krajih in kotih. Narodu s tako upravo bi se ne dogodilo, da v jedni deželi bi se razvijal pravilno, v drugi pa zaostajal

celó za znanjem domače Abecede, kakor se to dejanski godi sedaj Slovencem na Koroškem. Kolikor bi se poptrosilo, šlo bi za jeden in isti narod in iz davkov tega naroda. Nacionalno-avtonomni zastop bi zajedno vedel, kedaj in kje je možno varčiti, kedaj in kje pa ne.

Nacionalna avtonomija bi po takem utegnula delovati samostalno tudi z gmotnimi pomočki za svoj delokrog. Iz vsake dežele bi sestavljal narod davke za skupne nacionalne potrebe, in nacionalnoavtonomni zastop bi gospodaril s temi davki.

Skupni interesi, ki jih imajo različni narodnostni odlomki v kaki deželi, bi se zagovarjali po deželnih zastopih, kakor doslej. Za te skupne interese, ker bi bili popolnoma ločeni od nacionalnih interesov, bi se zastopniki teh narodnostnih odlomkov pogajali in zjedinjali z normalnim človeškim razumom; kajti strasti, ki se vzbujajo sedaj po deželnih zborih in centralnem parlamentu, bi ne imele več podstave zato, in razpravljanje bi se nadalje vršilo takó, kakor po drugih, nacionalno jednotnih državah. Dá, gmotno gospodarstvo bi tudi po deželah prospevalo v veči meri, nego doslej, ko so ravno narodnostne razmere krive, da si nasprotujejo zastopniki različnih narodnostij celó v gmotnih vprašanjih. Torej bi nacionalna avtonomija blagodejno vplivala celó na strani, katere pošteva sedanja deželna avtonomija, katerih pa ne more pospeševati čisto ravno zaradi nacionalnih, po deželnih zborih nadaljevanih preprirov. Ako bi deželni avtonomisti prav umeli skupne interese, ki so neoporečno v kaki deželi kot celoti ali „individuvaliteti“, ne upirali bi se izvršbi nacionalne avtonomije.

Nacionalna avtonomija ne zahteva, da bi se morala zstreti deželna avtonomija; ona utegne dosežati svoje namene kot *vsoporednica* deželne avtonomije, in to celó tedaj, ko bi ji narodi podajali gmotna sredstva potom deželnih zastopov. V tem slučaju, ko bi deželni zbori določevali sredstva za nacionalnoavtonomne zastope, treba bi bilo določiti kak ključ ali kako merilo za vsote, namenjene narodno-avtonomnim organom onih narodov, odlomki katerih bi bili zastopani v tem ali onem deželnem zboru. Merilo bi se pa napravljalo n. pr. po razmerah davkov, ki jih dajejo pojedini narodnostni odlomki v dotične deželne samouprave. Vendar pa bi bila najlažja in najboljša pot ta, da bi deželni zbori ne imeli opraviti ravno takó nič z določevanjem gmotnih sredstev za narodnostne potrebe, kakor bi se jim omejilo področje z izključenjem narodnih zadev, ker bi te prešle v področje nacionalnoavtonomnih organov vsakega naroda posebe.

Vprašanje, ali bi mogla nacionalna avtonomija prevzeti tudi zadeve, katere bi še nadalje izvrševali deželni zbori, utegnili bi dozoreti polagoma. Ko bi prišlo do tega, bilo bi dobro zaradi zmanjšanja upravnega aparata v obče, neizogibno potrebno pa bi tako skr-

čenje, oziroma združenje zadač ne bilo. Vsekakor pa bi bil ustroj, kateri bi nacionalni avtonomiji nalagal tudi zadače o gmotnih interesih, naravniši in primerni, nego sedanji aparat deželnih avtonomij. Razširjeni delokrog nacionalnih avtonomij bi namreč zjedinił zadače kompaktnih mas vsakega naroda posebe, ne pa raznih nacionalnih oddelkov, kakor sedanji deželni zastopi.

Po takem so stvari naslednje: *sedanja deželna avtonomija v Avstriji je neprimerna in potrebuje v dopol-*

njenje in popraviljenje nacionalne avtonomije. Stremljenje za razširjenjem deželne avtonomije je kvarljivo, na škodo narodom in državi; nasprotno pa bi bilo po izvršeni nacionalni avtonomiji težanje za razširjenjem te nacionalne avtonomije ne potrebno sicer, pa koristno zaradi preprostejše obče uprave. Nacionalna avtonomija bi bila po vsem tem narodom na srečo in celokupni državi na korist, naj bi si bila samo vsoporednica ali pa popolna namestnica deželne avtonomije.

O kritiki dra. Mahniča.

III.

K razširjanju poganstva, z nasprotniške strani nam namišljenemu.

(Dalje).

d) **Gledé na bogosluženje, specialno liturgijo ali mašo.** ²⁾ *Liturgija v gorenji Italiji.* (Konec).

V Milanski ali takó imenovani Ambrozijanski maši¹⁾ sledi za malo ne popolnoma rimskim Introitus blagoslovljenje z mirom in molitev nad ljudstvom, kar se ne nahaja v rimski maši, pač pa v galikanski, in sicer neposredno za antifonami, začetek sestavljajočimi, katere je v Milanski liturgiji izpodmaknil rimski Introitus, in so dobile svoje mesto za evangelijem. Na to sledi po Gloria in excelsis, posnetem iz rimske maše, čitanje iz svetih pisem starega zakona in zopetno blagoslovljenje z mirom, kar je svojstvo galikanske liturgije, katero se popolnoma razločuje od rimske maše. Ko se je potem završilo v vseh liturgijah običajno čitanje lista (epistole) in evangelija, kakor tudi graduvala, katero je med obema, vrsté se, kakor rečeno, sém preložene antifone; na to pa se vrši zopet ponovljeno blagoslovljenje z Gospodom in mirom, kakor tudi molitev nad sindonom, česar ni v rimski maši, torej je galikanskega izvora in spominja na molitev, še ohranjeno v vstočnih cerkvah, pri razprostranjenju antimenziona. To, da pristopajo potem verni lajki z daritvami (kruh in vinom), je takisto galikansko, in tudi od rimskih razlikujejo se molitve pri darovanju, sosebno besede, katere je govoriti pri mešanju vina z vodo, namreč besede: „iz rebra Kristovega je tekla kri in voda“, spominjajo na vstočne liturgije. Tudi veroizpovedanje se v Milanski liturgiji ravno takó, kakor v vstočni, ne vrsti neposredno za evangelijem, kakor določuje rimski misal, ampak še le po darovanju, in celó prefacije Milanske maše kažejo popolnoma oratorski vzlet in tip stare galikanske in vstočnih liturgij, pri čemur na primer nam je treba pokazati samo na prefacijo v praznik

epifanije,²⁾ ker je primerjanje iste z rimsko sosebno karakteristično.

Sedaj sledi v Milanski maši pač iz gregorijansko-rimske liturgije vzeti Canon missae, pričenshi z besedami: „Te igitur clementissime Pater“ do konca; isti pa kljub temu svedoči, četudi le redkoma, vendar odločno, ne samo o izvoru Milanske liturgije iz stare galikanske svetega Hilarija, ampak vrhu tega, kar je le možno misliti, o najoži zvezi Milanske s staro galikansko cerkvijo; iz tega moremo zanesljivo sklepati na soglasje obojestranskih cerkvenih obredov.

Vidimo, da sosebno v prepisu Milanske liturgije, ki ga sporoča Binterim l. c. pag. 76, poleg svetnikov, kateri se imajo po gregorijansko-rimskem misalu navajati v molitvi *Infra actionem* „Communicantes et memoriam venerantes“, so navedeni tudi drugi svetniki, sosebno: Hippolytus, Vincentius, Apollinaris, Vitalis, Nazarius, Celsus, Protasius, Gervasius, Victor, Nabor, Felix, Calimerus, Maternus, Eustorgius, Dionysius, Ambrosius, Simplicianus, Martinus, Eusebius, Hilarius atque Benedictus. Ta okolnost zasluđuje posebne pozornosti, katere po našem znanju niso ji obračali doslej; kajti vstevanju teh svetnikov v molitev, katera je drugače vzeta vsa iz rimskega Canon missae, mora biti v podstavo jedino okolnost, da so tem svetnikom specialno za Milansko cerkev samo ali za cerkve v obče, katere so bile nekdanj z isto cerkvijo v najoži zvezi, pripisovali znamenit pomen. Dejstveno pripadajo vsi zgorej navedeni svetniki po pokolenju ali delovanju izključno gorenji Italiji ali pa z Avstrazijo združeni pravi Galiji, torej oni specifično gališki diecezi nekdanje Praefectura Galliarum, celokupen del katere je bila nekdanj tudi Milanska provincija.³⁾

¹⁾ Daniel l. c. pag. 78-80.

²⁾ III. stoletju pripadajoči sveti Hipolit, škof in mučenik, katerega smo se opetovano spominjali zgorej, je bil rojen Galec in učeneec svetega Lijonskega škofa Ireneja, na strani katerega je pričel svoje slavno delovanje. IV. in V. stoletju pripadajoči sveti confessor Vincentius je bil redovnik in svečenik v Lerinu, torej ne daleč od Marselja na otoku prave Galije in se je oslavlil z delom „Commo-nitorium adversus haereses“. I. stoletju pripadajoči sveti mučenik Apollinaris, rojen Antiohijec, je bil od apostolskega prvaka Petra posvečen prvi škof Ravenski, je v ostalem oznanjal evangelij tudi na

³⁾ Držimo se pri tem na prvem mestu prepisa, ki se navaja pri Danielu Codex liturgicus ecclesiae universae tom. I. Lipsiae 1847 na jedni vsoporednih stranic. Kjer rabimo druge prepise, jih navedemo.

Po uže navedenem pameliškem prepisu Milanske liturgije so bile v njenem Canon postavljena celó verba institutionis popolnoma takó, kakor so se doslej ohranila v vstočnih liturgijah. Po besedah „Hoc est corpus meum“ (To je moje telo) je sledil še od apostola Pavla (I. Cor. XI: 24) sporočeni dostavek in sicer, kakor se nahaja v grškem izvirniku „quod pro vobis confringetur“ (ki se bode lomilo za vas); besedam pa „bibite ex hoc omnes“ ne sledi v rimskem misalu rabljeni stavek: „Hic est enim calix sanguinis mei“ itd., ampak v vstočnih liturgijah doslej običajni: „Hic est sanguis meus“. Dalje ni, da bi ne opomnili, da po prepisu, ki ga je l. c. priobčil Daniel, da v neposredno za Commemoratio pro Defunctis sledeči molitvi „Nobis quoque peccatoribus“ Milanske maše se poleg svetnikov, vzeti s celo molitvijo vred iz rimske maše, navajajo še drugi svetniki, katere prav posebe častiti, si je štela Milanska cerkev v dolžnost, zlasti: Andreas, Euthemia, Apollonia, Justina, Sabina, Thecla, Pelagia, atque Catherina. Med temi ravno imenovanimi svetniki je Andrej znan kot Milanski mučenik, god (spominski dan) katerega je postavila cerkev v dan 27. novembra; potem vdova Sabina, po grškem izgovarjanju tudi Savina imenovana, katera si je pridobila posebnih zaslug za mučenike, specijalno za navedena Milanca Naborja in Feliksa, zato je bila pokopana v Milanski cerkvi, mučenikom tem posvečeni, kjer je našel truplo sveti Carolus Borromaeus nepokvarjeno. Ostali se imenoma navajajo le še v vstočnih liturgijah.

Tukaj bi utegnili razpravljati še nekatere razlike me-

drugih krajih, specijalno tudi, če ne uže v Milanu, pa vendar v njegovi okolici. Prvim stoletjem pripadajoči sveti mučeniki Vitalis, Nazarius, Celsus, Protasius in Gervasius niso brez vzroka drug poleg drugega, kajti Vitalis, dasi mučen in sežgan v Raveni, je bil rojen Milanec, zajedno oče v Milanu obglavljenih dvojčkov Gervazija in Protazija, katera sta se sprejela tudi v litanije k vsem svetnikom in sta se častila s čudovito lepimi molitvami, obseženimi v Milanskem misalu in brevirju. Nazarius pa, ki je spodbujal ravno navedena, v ječi zdihujoča mučenika, potem skušal krščanstvo razširati na več krajih, je bil nazposled leta 68 v Milanu obglavljen poleg svojega učenca in pomočnika Celsa; trupli obeh teh mučnikov je sveti Ambrozij prenesel v svetim apostolom posvečeno cerkev, in ste se obe pokazali kot čudodelni. Sveti mučeniki Viktor (zaradi svojega rojstva v Mavritaniji „Maurus“ imenovan), Nabor in Feliks sestavljajo zopet jedno skupino, ker so bili skupno obglavljeni okolo leta 308 v Milanu, in sveti Ambrozij mučenika Viktorja, ki ga postavlja poleg obeh drugih mučnikov Naborja in Feliksa, naglašja zajedno kot jednega prvih varuhov (patronov) svoje škofije. Nadaljnjo skupino sestavljajo sveti škofje Calimerus, Maternus, Eustorgius, Dionysius, Ambrosius in Simplicianus, ker so vsi skup delovali kot škofje Milanski in sicer: mučenik Calimerus, Grk, s tilnikom strmoglavo vržen v jamo, v drugi polovini IV. stoletja; mučenik Maternus, ki je leta 307 dobil mučeniški venec, začetkom IV. stoletja; spoznavalec Eustorgius, Grk, od 315 do 331; Dionysius od 351 do 360, ko je kot pregnanec v Kapadociji završil svoje življenje; učitelj cerkve Ambrozij, katerega smo se često spominjali zgorej, v poslednji četrtini IV. stoletja; spoznavalec Simplicianus v zadnjih štirih letih IV. stoletja kot neposreden naslednik svetega Ambrozija. Nadaljnjo in sicer poslednjo skupno skupino sestavljajo sveti škofje Martinus, Eusebius, Hilarius in Benedictus zaradi tega, ko je središče in težišče te skupine uže večkrat imenovani in drugi polovini IV. stoletja pripadajoči sveti škof,

šane Milanske od čisto rimske maše, katere svedočijo o nekdanjem galikanskem ali vstočnem tipu prve. No zadovoljujemo se na to stran s tem, da preprosto kažemo na lomljenje konsakrovane hostije pred Oratio Dominica; na svojstveno blagoslovljenje z mirom neposredno po molitvi Gospodovi; na zahvaljenje, katero sledi rimskim molitvam pred obhajilom; na način obhajanja vernikov, kateri je popolnoma različen od rimskega; na trikratni Κύριε ἐλέησον, kateri sledi rimskim molitvam za obhajilom, in kateremu se pridružujejo besede „Blagoslovi in usliši nas, Gospod, razidimo se v miru“ in odgovor „V imenu Kristovem“. Kar smo zgorej razpravljali, dasi ob kratkem, je pač zadostno, da se s pomočjo drugih zanesljivih zgodovinskih iztočnikov dokaže uže takó brezdvombeno soglasje stare Milanske s staro galikansko liturgijo, tudi na podstavi svojstev v Milanu od Karola Velikega naprej polagoma uvedene mešane rimsko-galikanske ali ambrozijanske maše.

Da pa v ostalem niso na evropskem Zapadu v konec VI in začetkom VII stoletja poznali posebnega Milanskega ali gorenje-italijanskega obreda, najmanj pa ambrozijanski, temveč poleg rimskega jedino v Ecclesiis Galliarum običajni galikanski obred; da je torej v Milanu po svetem Ambroziju uvedena liturgija mogla biti le galikanska, ker, kakor pripoznano, je bila latinska, različna od rimske: kaže se tudi iz lista škofov od Longobardov zasedene gorenje Italije do cesarja Mavricija, kateri so se bili, kakor znano, pridružili metropolitu Oglejskemu in s tem vred emancipovali od za-

spoznavalec, cerkveni učitelj, čudodelnik in pisatelj galikanske, zajedno prve latinske liturgije, Hilarius. Sveti galikanski škof in čudodelnik Martinus je bil namreč zapustil svojo domovino Pannonijo, da bi kot učenec vstopil pri Hilariju v Piktaviji, ki je bil znan daleč okolo kot prava cerkvena luč, in da bi prejel od njega niža posvečenja, na kar je, oborožen s potrebnim znanjem, skušal delovati v svoji domovini, potem v Milanu, pa, povsod pregnan od arijancev, je tekel k Hilariju, vrnivšemu se iz prognanstva, in je pod njegovo zaščito ustanovil najstariši samostan Galije Legudiacum (Ligugé), v neposrednji bližini Piktavije, potem pa je bil izvoljen škofom Turškim (Tours). V zgorenji Italiji rojeni sveti škof Vercelliški Eusebius, potem ko se je odlikoval na Milanski sinodi kot zagovornik ortodoksije proti arianstvu, je bil prognan na Vstok, vrnil se je še le leta 363 preko Ilirije v svojo škofijo, se je takoj združil s svetim Hilarijem Piktavskim v pobijanje arianstva in je skušal v Milanu osebno nastopati proti ondotnemu škofu Aksenciju, ki je pospeševal arijance, ali na cesarski ukaz se je moral umakniti na svojo škofovsko stolico, na kar je kmalu umrl. Sveti spoznavalec Benedictus konečno, o katerem v Weissbacher v svojem delu „Die Petriener“ pripovedovati mnogo čudovitega, je prišel kot škof Samariški (Samaria) s svečenikom Vivencijem in štiridesetimi tovariši v Poitiers k svetemu Hilariju, se je postavil pod njegovo varstvo in si je izprosil od njega mesto pri ne pobilže zaznamovanem gradu, kjer je vstrajal do konca življenja, najbrže prijateljski združen s Hilarijem.

Vidi se, da delovanje vseh teh svetnikov, katere kot svoje posebne varuhe častiti, si je štela Milanska cerkev v dolžnost, z jedne strani ne preseza IV. stoletja, z druge strani pa se dostaje izključno le prave Galije, od IV. stoletja združene z gorenjo Italijo in Avstrazijo, torej in sicer specifično gališke dieceze Praefectura dioeceseos Galliarum; to pa govori za popolno cerkveno zedinjenje vse dieceze in dosledno za enakost obreda v njej.

konite jurisdikcije rimskega Apostolskega stola. V tem listu izražajo škofje, ki so se bili, iz strahu od nezaupnih Longobardov, zbrali samo skrivno, pred vsem svojo žalost nad cesarskim ukazom, vsled katerega se jim je s svojim metropolitom Severom vred podvreči jurisdikciji papeževi (Gregorja Velikega), da si je on v zadevi treh kapitulov stranka in so se doslej ogibali vsake skupnosti z njim. Prosiyo torej cesarja, da dovoli, da bi smeli, takoj ko se povrne po Longobardih motjeni red, priti v Konstantinopolje, da bi se njih zadeva mogla ondi pravilno poravnati po koncilju v prisotnosti cesarjevem. To prošnjo pa motivujejo s tem, da bi se utegnili drugače tudi lahko razrušiti Oglejska metropolitanska škofija, kar je zaprečilo uže takó jedino energično postopanje cesarja Justinijana; kajti sosedni nadškofje Galije, kateri so se bili za časa Justinijana (527-565) polastili uže treh Oglejski provinciji pripadajočih škofij, bi nadaljevali in raztegnili svoje napade na to pokrajino.

To motivovanje*) pa govori do cela razločno za popolno

*) Glasi se doslovno: „Quia Gallorum Archiepiscopi vicini sunt, ad ipsorum sine dubio ordinationem concurrent et dissolvitur metropolitana Aquilejensis ecclesia. Quod ante annos iam fieri coeperat et in tribus ecclesiis nostri concilii, id est in Beconiensis,

soglasje galikanskega obreda z obredom gorenje Italije, ker posezanje galiskega episkopata bi se bilo porušilo uže na silovitem uporu vernikov, ako bi ne bilo teh naskokov omogočilo soglasje obojestranskih obredov, specijalno tudi gledé na liturgijo. V obče so poznali na Zapadu evropskem še h koncu VI. in začetkom VII. stoletja, kakor rečeno, poleg rimske le še liturgijo, katera je bila običajna v nekdanji veliki Praefectura Galliarum pripadajočih deželah, in je uže odveč, da dokažemo še pri ostalem, pri razpravljanju tipa liturgije, katera je bila v starem času, sosebno od druge polovine IV. stoletja na britiških otokih običajna. Ta dokaz pa podamo zopet s pomočjo neizpodbojnih zgodovinskih iztočnikov, katerih nismo še porabljali v dosedanjem razpravljanju. —

(Dalje pride).

Tiburnensi et Augustana Gallorum episcopi constituerant sacerdotes et nisi eiusdem tunc divae memoriae Iustiniani principis iussione commotio partium nostrarum remota fuisset, pro nostris iniquitatibus pene omnes ecclesias, ad Aquilejensem synodum pertinentes, Gallorum sacerdotes pervasisent“. (poročeno iz Praškega katoliškega lista „Pastyr duchovni“ od leta 1885 V: 310 po katoliškem svečeniku in zgodovinskem raziskovalcu Sassineku v Dunajskem „Parlamentär“-ju N. 35 od 31 avgusta 1890).

O preporodu hrvatske knjige.

(Vzroki in povodi temu*).

Iz govora dra. Fr. Račkoga: Rad jugoslav. akademije LXXX. 1885.

Kdor bi hrvatski književni preporod imel za proizvod slučaja, ali za umetno delo posamnikov, celó morebiti brez нравstvene podlage, ali prehodno navdušbo dobe, ali za neopravičen prebudek jedne národne posebnosti: on bi s tem pokazal, da mu medsebojna zveza svetovnih dogodkov, vzajemni vpliv duševnega sveta, viši poklic posamnih narodov ni poznan. On bi pustil iz spomina i zemljepisni položaj i stoletne prosvetne odnošaje i rodstvene zveze hrvatskega naroda, radi katerih je vsak poveči tok v morju človeških mislij dosegel tudi pitomo obalo Hrvatske zemlje. On bi moral reči, da je hrvatski narod mogel izključen ostati od one tekme za zavarovanje vsestrane narodne posebnosti, katera se povsodi okolo njega opazuje v poslednjih desetinah prešlega in prvih našega stoletja.

Dobro je znano, da od selitve narodov ni Evropa v svojem tečaju bila tako globoko in tako občno potresena, kakor li vsled načel francoskega prevrata in nastalih za tem velikih krvavih vojen. Velikanski preobrat je oprijel i države i celo družbo. Ves prejšnji državni sostav, od Teja do Volge, od Italskega juga do Skandinavskega severa, bil je omajan, starodavne naprave podrte, nekdanje razmere državnih oblastij zmešane. Ne samo človek začel je živeti iskati v društvu

primerne oblike izražaju svojih mislij in čutiljajev, ne samo posamični preje v ozadje potisnjeni sloji družbe potegnili so se za položaji večega vpliva, temveč tudi narodi so se podvicali najti svojemu duhu primeren okvir v vseh odnošajih javnega življenja. Na površini prikazale so se nove moči; meščanstvo in kmetovščina, ta dva preje prezirana razreda prebivalstva, započela sta borbo za ravnopravnost s tem većim razgledom v vspeh, ker si je, posebno prvi, z delavncstjo, izobraženostjo in blagostanjem stopnjena narejal pogoje za prvenstvo v društvu. Temu je bil naravni posledek, da so si národni jezik, národni običaji, národna sporočila vsekjer, v občini in državi, v društvu in nauku, osvojili prvo, pač izključno mesto.

Tukaj hočem le na kratko omenjati, kako je ta vseobči in vsestrani preobrat, zlasti na kulturnem polju, deloval pri onih narodih, s katerimi so Hrvati v tem pogledu, nekaj po posvetnih, nekaj po državnih, nekaj po sorodstvenih zvezah, bili v bliži dotiki; ker nam bode s tem tudi hrvatskega preporoda prvi početak jasnejši. —

Odkar so živi národni jeziki zavzeli mesto latinskega, stoji hrvatski narod največ pod vplivom nemške s té strani in pod vplivom italijanske kulture z one strani Velebita. Pak upravo v Nemčiji in v Italiji odjeknil je silno, kakor malo kje drugod, oni veliki preobrat mislij.

V Nemčiji je uže za poslednjih desetletij iznemoglega

*) Bodi ta članek tu-le Slovincem v spomin o slovesnem odkritju spomenika dru. Lj. Gaju v Krapini 28. sept. 1891.

in razpadajočega rimskega cesarstva nastal v duševnem življenju naroda prevrat, katerega smér se po glasoviti Klingerjevi drami „Sturm und Drang“ s tem imenom označuje dosta razločno. Bila je to nasproti umirajoči stari „mlada“ Nemčija. V vseh strokah človeškega znanja in umenja težilo se je za originalnostjo. V filozofiji se ponavljajo sestavi, po katerih bi vera razuma imela zameniti zgodovinsko krščanstvo; Winkelmann in Lessing odpirata umetnosti nove zakone; v odgoji se usvajajo Rousseaujeva načela; národna zavest se z vsemi sredstvi vzbujala. Ta doba porodi tudi dva največja nemška pesnika Goetheja in Schillerja, katera predrevša v duh svojega naroda, udarjata na svoje umotvorine, kolikor se tudi prisljanata na tuje vzore, národni nemški tip. K oduševljenosti národni, katero je nemška knjiga budila tudi v dobi pobitja, pridružila se je tudi romantiška šola, pa se v čutjenju za slobodo in veličino Nemčije ne razlikujeta oba Schlegela od oduševljenih pesnikov ob času vojen za oslobodjenje, Arndta, Körnerja in Rückerta. Jedna čutstva so se oprijela tudi src možev stroge znanosti. Filozofija se je ogrnila z nemškim plaščem; J. G. Fichte je razplamtil narod proti tujcu s svojimi berlinskimi govori l. 1808; v tej atmosferi začela sta brata Grimma proučevati povestnico jezika, prava in verovanja nemškega. V kratko: to dobo novih mislij, to dobo borbe, slave in ponižanosti, dal je genij nemški korifeje znanostim, kakor Humboldta prirodnim naukom, Boppa in Potta primerjajočemu jezikoslovju, zgodovini Niebuha, Rankeja, Zeussa itd.; s tem pa je pripravil narod za oni svetovni položaj, ki si ga je pridobil v našem času.

Še globlje so misli francoskega prevrata prodrle v apeninski poluotok, ker razven večje sorodnosti v kulturi bila je Italija dalje privezana na Francosko. Ali v oni meri, v kateri je italijansko društvo usvajalo misli francoske, rasla je ljubezen k jeziku in knjigi italijanski. Umovi se navračajo bolj negoli doslej k velikemu Allighieriju. Ugo Foscolo opominja italijanski narod na izučevanje svoje prešlosti. Prehodno zjedinenje Italije pod Napoleonom okrepilo je narodno samozavest ter je i po Bečkem kongresu zapustilo v italijanskih rodoljubih živo težnjo za državnim jedinstvom. „Mlada Italija“ bila je gotova. Kar je G. Rosetti zapeval: „Siam fratelli“, to se je odmevalo v vseh pokrajinah apeninskega poluotoka. Knjiga je postala rojišče in shranilišče narodnih čuvstev in teženj; ona je poučevala narod o potrebi notranjega preporeka preje, nego li se je izvršil zunanji. Glavna prepovedalca teh mislij sta bila Silvio Pellico in Manzoni. Posebna paznost se obrača na čistoto lepega jezika, katero je Giov. B. Nicolini zagovarjal takó vroče, kažoč čezmerne galicizme v sodobni italijanski literaturi. Tako so bile vse preje umetno zavezane moči italijanskega naroda zaporedoma razvezane, ter se je mogla predvideti končna zmaga narodne samozavesti.

Ona velika pretvorba, po kateri je krvno krščenje francoskega prevrata provelo človeški duh kakor v njegovih državnih tako i v društvenih odnošajih, ni pustila nedotaknena ni Ogerske; zlasti tudi za to, ker se je oni preobrat začel

baš v času, v katerem so dobro namišljene, no silovite reforme Jožefa II. narodni život v vseh odnošajih njegovih potresle toli silnim načinom (pravi madjarski povestnik M. Horvath). Oni vzpodbod, s temi okoliščinami Ogerski narinjen, potisnil je to deželo v dvojni tok: premembe namreč državnega sestava prema slobodoumnim načelom zapadnim, in zamembe madjarskega jezika za vladajoči dotle v državi latinski jezik. V jednom in drugem pravcu začelo se je sicer delati v Ogerski takoj po 1790. letu; ali nepretržna napeta delavnost začela je po vzpostavi mira izza Beškega kongresa z ogerskimi zbori l. 1825-27, 1830 in 1832. No, tudi madjarski narod je največjo podporo v svojih društvenih in državnih težnjah iskal v književnosti. Pa zares (po besedah omenjenega povestnika) madjarski narod ima večidel mali oduševljeni četi svojih književnikov zahvaliti svoj preporek izza dolge, nečastne nedelavnosti; knjiga je probudila mu narodna čuvstva in vzdrževala ono rodoljubno marljivost, katera se je začela sramovati one brezzavestnosti narodnega življenja in je vzbudila hrepenenje, da se je reši in da vnapreduje v duhu časa.

Oni preobrat, kateri je spoprijel ves život romanskih in germanskih narodov, ni se zaustavil na mejah njihovih, temveč je potresel tudi slavljska plemena. Za Rusijo, ktere narodna samozavest je bila na plamenu Moskve razplamčena do neslučene preje stopnje, bodi dovolj spomniti sijajnih imen Deržavina, Puškina, Karamzina, trojice, katera je svoji dobi s polnim pravom dala naziv. Na književnem obzorju Poljske pokazuje se poslé Krasicekega, Karpinskega, Malcevskega, Brodzinskega in Niemezevicza genij Ad. Mickievicza. Kedar se v nemški literarni zgodovini toliko naglašuje prijateljstvo dveh največjih pesnikov, Goetheja in Schillerja, ne sme se ni v slavljski književni povestnici pozabiti na prijateljstvo med dvema največjima pesnikoma slavljskima: Rusom Puškinom in Poljakom Mickieviczem, — prijateljstvo, katero ni ostalo brez blagoslovnega vpliva na oba, ali katero je poljski vstanek pretrgal l. 1830.

Da v ruskem in poljskem narodu vstajajo taki veleumi, manje je čudo, nego li da se v isti dobi budé manjša, po usodi skoro na smrt obsojena plemena slavljska. V Češki je germanizacija, od cesarja Jožefa II. popolnoma zvršena, izzvala národno reakcijo. Ali tukaj niso začeli pesniki buditi duh národni, nego možje znanosti: historiki Dobner, Pelcl, Voigt in filolog Dobrovsky, ta otec slavistiki. Dobrovsky je s svojimi historiško-filologiškimi globokimi preiskovanji razsvetlil ne samo češki jezik in češke starine, temveč tudi ostale slavljske jezike in prešlost slavljskih narodov. On je bil prvi, kateri je znanstveno pokazal na ozko zvezo med slavljskimi jeziki in plemeni, s čimer je tudi češko národno čuvstvo prenesel na občeslavjansko historiško osnovo. Na ono prosvetno zemljišče, katero je Dobrovsky pripravil češkemu narodu, mogli so stopiti z nado v večí vspeh: Jungman, Šafařík, Palacky in Kolár. Sedaj je tudi „Narodni museum“ (1818) ter po njem izdavani „Časopis“ (1827) in „Česká Matice“ (1831) postala razsadnik in semeišče preporejene češke knjige.

Češki in madjarski narodni pokret, prvi zakonom privlačnosti, drugi zakonom odpornosti, izzval je tudi v istem času vrenje duhov pod visokimi Tatrami, v *Slovakih*. Bernolak in Holy, Tablic in Palkovič budili so s svojimi deli oni zapuščeni odraslek češko-slovenskega naroda, a v književnem društvu zasnovanem l. 1801 v Požunu kakor tudi v stolici češko-slovenskega jezika zasnovani tam na liceju naslednjega leta, odprli so slovaški omladini vrelc za narodno naobrazbo. Tu v Požunu usrkali so ljubav k domu in narodu svojemu Halupka, Štur, Hodža in Hurban, pod vplivom del svojih rojakov Kolarja in Šafaříka pak so učili poznavati ostalo Slavjanstvo. Odtodle razhajala se je slovaška mladež ter je v tretjem desetletju našega veka ustrojela književna društva na raznih točkah slovaške zemlje, v Levoči, Prešovu, Kežmarku itd. a naposled l. 1834 nastojanjem M. Hamuljaka v sami Pešti.

Po posebnem naključju okolnostij dogodilo se je, da si je tudi *srbska* knjiga za svojo zibelo odbrala Ogersko in njeno glavno mesto, dokler poglavitne moči ni prenesla v oslobojeno Srbijo. Ali ta književna delavnost, omejena večidel na šolske potrebe a ob porabi slaveno-srbskega jezika, ni bila primerna, da prodre v vse vrste naroda. Še le tedaj, ko sta Dositej Obradović, a posebno Vuk Stefanović Karadžić, ta prvi srbski književnik slobodne Srbije, srbski jezik, zajet iz ljudstva, uvedla v svetišče znanosti, probuja srbska knjiga in pregovori celemu narodu iz srca k srcu. Po Vuku Karadžiću bil je srbski narod zajedno uveden v kolo ostalih prosvetljenih narodov in v naročaj Slavjanstva, da se tam poganja za dobro človeštva, a tu da v zajedniško dedino priloži svoje posebno blago.

In sedaj je tudi *hrvatski* narod pričakoval svojega preporoditelja. A ta mu je poslan v osebi Ljudevita Gaja... A da hrvatski narod ni mogel ostati izključen iz onega velikega vseobčega preobrata, kateri se je z one strani Rajne bliskovito razširil na vse kraje: sledilo je naravno iz prosvetnih in državnih zvez, v katerih je od davna živel; sledilo je iz njegove i davne i bliže prešlosti.

Tok zapadne prosvete v *hrvatsko* zemljo ni se nikdar ne presušil ne bil pretrgan. Misli, katere so za izobraženi svet izvirale iz občega zajedniškega vrelca, pritekale so v hrvatsko društvo bodi po občem latinskem, bodi po drugem tujem živem jeziku. Viši razredi hrvatskega društva bivali so z zapadnimi i v stanovski i v prosvetni dotiki. Hrvatska dežela, kolikor se je menjal obseg njene državne nezavisnosti, uživala je vedno toliko samosvojnosti, da si je tudi v tem pogledu ostala svestna svoje posebnosti. Celó hrvatskemu jeziku in hrvatski knjigi ni bila nit predaje (tradicije) pretrgana. Jezik Hidje in Bruerovića, Katančića in Relkovića, Bunića Luke in Vida Došena, Kanižlića in Kačića prisanja se prek Gjorgjića na jezik Gundulića in Palmotića, Ranjine in Lucića, Vetranića in Marulića, tako da ima izza sebe nepretrgano književno povestnico od štirih stoletij. A ta jezik je tekel iz ust ljudstva ob veči ali manji čistoči.

Bila je tedaj doba, kedar je v Hrvatski narodna misel,

nekaj pod vplivom velikega evropskega pokreta, nekaj pod pritiskom z one strani Drave prihajajočim, začela iskati primernega izražaja. Mladi *Gaj*, v Gradcu in Beču napojen z novimi velikimi načeli svetovnimi, a posebe v Pešti gledajoč jedno kulturne osnove Madjarov in drugo občejuč s sorodnimi brati Slavjani, pa čitajoč Vukove narodne pesmi poleg obna-rojenih Kačićevih: očuti slavjansko vzajemnost, katera mu odkriva nov, dotle neslučen svet pa se osvedoči o istovetnosti hrvatskega in srbskega jezika,¹⁾ a s tem tudi o istovetnosti obeh narodov, katerima je samo nesrečna prešlost postavila pokrajinske pregraje. On snuje sedaj, kako bi se ta istovetnost jezika oživotvorila v knjigi, in kako bi se brez praska podrle te pregraje. Zaradi jedinstva književnega jezika, katero bi reki narodne prosvete razširilo korito, morajo se žrtvovati živeča narečja in razrečja; zaradi jedinstva imena treba odstraniti pokrajinske nazive.

Temeljna misel Gajeve osnove je torej bilo zjedinjenje, jedinstvo narodno. A v tej misli tudi leži bitnost, esencija preporoda hrvatske knjige in po njej hrvatskega naroda. Ime, v katero se je ta misel ogrinjala, ni glavno; ono se more tudi menjati, a da sama misel²⁾ ne preстане blagotvorno delovati.

S tem sem mislil obrniti pozornost na to, kako je preporod hrvatske knjige bil v tesni zvezi z onim tokom, kateri je od konca prešlega stoletja prešnil ves duševni život evropskih narodov; kako je ta preporod bil kategorični imperativ one dobe. Jeden narod je prihajal za drugim do zavesti svoje individualnosti; jeden je za drugim klical svojemu tovarišu in sosedu: 'cogito, ergo sum' — samo po redu so se v tej zvrstitvi razlikovali; samo nosilci jedne obče misli so to misel prema narodni posebnosti izraževali na razen način. Zato v povestnici preporoda misel po preporoditeljih zastopana bitno je in glavno...

Oni preobražaj hrvatske knjige, kateri je započel leta 1835 pod zastavo Lj. Gaja in s sodelovanjem pomočnikov njegovih, okrstili smo s pravim in primernim imenom: preporod.. A zakaj? Stareja hrvatska književnost bila je ne samo po svojem postanku nego i po svojem vplivu samo krajevna in pokrajinska. Krasne dobrovniške, hvarske, spletske, zaderske književne umotvorine bile so malo znane izven okraja teh mest, a v Posavini skoro nikakor. Nova hrvatska književnost na podlogi jedinstvenega pravopisa, vzvišivši se z jezikom, čuvstvom in težnjo nad ozkim obsegom krajevnih nazorov, postala je národna, pa je uprav njej bilo pridržano, da one krajevne pretvori v národne umotvorine. Stara hrvatska književnost je bila večí del izliv čuvstev ali delo slučajnih prigodeb; dočim se nova ozira na vse potrebe človeka in naroda, obdelujoč vse stroke ljudskega znanja in umenja.

¹⁾ Kaka je bila pa doslednost, da se pri isti istovetnosti jezika ni sprejela jedna in ista Azbuka za jeden in isti jezik hrvatski in srbski? Op. ur.

²⁾ Dá, dá, tako bi moralo biti; a kakó delajo dandanes stranke, da bi nadaljevale narodno in pravo slavjansko delo po pomenu te vodilne misli? Gajevo tvorbo porabljajo domačini in tujei za klin, da bi ostali ločeni Srbi in Hrvati. Op. ur.

Stara hrvatska književnost čutila se je samo o priliki, in to s popolno zavestjo, kot sostaven del obče slavjanske, ter so v njej Vrančiči in Križanić redki pojavi; dočim nova zajemava vse njene pridobnine. Stara hrvatska književnost je sledila vzore tuje, in ako često takó modro, kakor da nam prikazuje izvornike, dočim nova nastaja biti samotvorna in samovzrasla, proučavajoč čiste narodne tvorine. Prema temu slavi stara v novi hrvatski književnosti svoj prepород, svoje preobraženo vstajenje.

A s prepороjeno književnostjo slavi hrvatski narod svoj prepород v vseh odnošajih svojega življenja. Od leta 1835 národní jezik osvaja si mesto v obitelji, občini, državi; učilišča se osnavljajo od najnižih do najviših; književna društva se napravljajo, hram umetnosti se odpira; tesne meje javnih odnošajev se razširjajo; v vseh vrstah društva se budi in krepí duh zajednice, krajevine in pokrajinske posebnosti vse to bolj odstopajo mesto misli in očutljajo národne in plemenske skupnosti. Vse je to od národa na pol nezvestnega v kratkem razdobju, pri velikih notranjih in zunanjih na-

sprotnostih, z razmerno malimi sredstvi učinila ona misel, katero je neznatna četa mladih hrvatskih rodoljubov, z velikimi načeli dobe oduševljenih, vrgla v hrvatski narod.

Delo prepороda, pred 50 leti započeto, navzlic tako sijajnemu vspehu, **ni dovršeno**. Ono je iz rok prvih prepородiteljev nam povrejeno, da je nadaljujemo in dovršujemo.³⁾ To nalogo smo prevzeli z ono blagotvorno mislijo povestniške in národne zajednice v hrvatski, v hrvatsko-srbski, v južnoslavjanski, v slavjanski obitelji, rodu. Ta misel naj nam pred očmi blešči tudi tedaj, kedar po poljanah vseobče ljudske naobrazbe iščemo rastlin, da jih presadimo v domači vrt znanosti, uverjeni, da naša tla imajo lastnih sestavin, na katera treba, da rodé sad, pri delovanju ozirati se. *To misel predajmo čisto in neoskrvrjeno potomstvu, katero bode delo znanosti in knjige, nadejajmo se, v povoljnejih okolnostih nadaljevalo.*

³⁾ Vsekakor pa na podstavi sorodnosti in istovetnosti dosledniše, nego doslej. Op. ur.

Poslovenil Andrej Fekonja.

Onamo, onamo!

Zložil Nikolaj I., knez črnogorski.

Онамо, онамо! за брда она,

говоре, да је разорен двор,

мојега цара! — Онамо, веле,

био је негда, јуначки збор!

Онамо, онамо! да виђу Призрен!

Та то је моје — дома ћу доћ',

старица мила тамо ме зове:

Ту морам једног оружан поћ'!

Онамо, онамо! . . . са развалина

дворова царских врагу ћу рећ':

„С огњишта милог бјежи ми, куго!

Зајам ти морам враћати већ'!“

Онамо, онамо! за брда она

казују, да је зелени гај,

нод кии се дижу Дечани свети,

молитва у њих присваја рај,

Онамо, онамо! за брда она,

Те небо плави савија свод,

На српска поља, на поља бојна,

онамо, браћо, спремајмо ход!

Онамо, онамо! за брда она

погажен коњма кликује Југ:

„У помрћ, ђецо, у помоћ, синци.

светит' ме старца, свет ви је дуг?

Онамо, онамо! . . . сабљи за стара

његова ребра да тупим рез,

по турским ребрим, — да бједној раји

љом истом с руку расјецам вез!

Онамо, онамо! за брда она

Милошев, кажу, пребива гроб!

Онамо! . . . покој добићу души,

кад Србин више не буде роб!

О ИЗГУБЛЕНЕМ СЫНѢ.

(Лука погл. XV. 11—32).

Нѣкій чловѣкъ іе имѣл два сына; ин млайшій нїю іе рекел отцу: Отче, дай ми пристойный дѣл имѣнья. Ин раздѣлил іе имѣнье нїма.

Ин по не многих днех збравши млайшій сын все, одшел іе в дальнѣх странѣх ин ту разточил іе имѣнье свое живѣ блждно. Кедар па іе потратил уже все, настал іе велик глад в той странѣ, ин он іе зачал страдати. Ин гредѣх прилѣшил сѣ іе нѣкему жѣщану тѣх стране, а та га іе послал на села паст своиѣх свинѣх. Ин желѣл іе па-сытити чрѣво свое рогачищами, катере сѣх свинѣх ядле, али никдо му их нѣ давал.

Пришедши па к себѣ іе рекел: Колико наинников моего отца има обило круха, аз па тукай од лакоте умирам! Вставши пойдем к отцу своему ин му поречем: Отче! грѣшил сем проти небу ин пред тобой ин уже нѣсем достоен именовати сѣх сыном твоим, прими мѣх какор іеднега наинников своих.

Ин вставши шел іе к отцу своему. Ин ко іе был ше далеч, загледал га іе отец нїгов, смилл сѣх му іе ин потекини падел іе на тилник нїгов ин полюбил га іе. Ин рекел іе нїему сын: Отче! грѣшил сем проти небу ин пред тобой ин нѣсем вѣч достоен именовати сѣх сыном твоим. А отец іе рекел хланцем своим: Принесите най-

лѣпшѣх облѣкѣх ин облѣците га ин дайте прстен на рѣкѣх нїговѣх ин обувало на нѣге. Ин приведите телце питано, заколите іе ин ядѣх повеселимо сѣх; кайти та сын мой был к мртвѣх ин оживѣл к ин изгублен к был ин нашел сѣх к. Ин зачали сѣх веселити сѣх.

А старѣйшій сын нїгов к был на сели; ин ко к гредѣх приближал сѣх дому, заслышал к пѣванье ин ликование. Ин поклїцавши кднега хланцев прашал га к: Кай к нѣкій то? Он па к рекел нїему: Твой брат к пришел ин отец твой заклал к телце питано, кер га к здравега вспрїял.

Он к па разсрдил сѣх ин нѣ хотѣл внити. Тедаі к нїгов отец изишел тер га к просил. Он к па одговорил ин рекел отцу: Глѣх! толико лѣт дѣлам тебѣ, ин николи нѣсем твоѣх заповѣди престѣшил ин менѣ нѣси никдар дал ин козлѣх не, да бы сѣх з други своими повеселил. Ко к па пришел та сын твой разточивши имѣнье твоѣх з блжднищами, заклал си му телце питано.

Он к па рекел нїему: Сын мой! ты си всегдар з меной ин все мох к твоѣх. Трѣба па к было веселити ин радовати сѣх, кер к был та твой брат мртвѣх ин оживѣл к, изгублен к был ин нашел сѣх к.

Ламурскій.

Veselo življenje?

Spisal dr. Fr. Cēstīn.

I.

Bilo je lepo jutro meseca septembra, ko sta okolo šesture dva fijakarja ne ravno hitro drdrala iz našega mesta. V prvem je sedel sodnik, visok, širokopleč mož, podolga-stega lica, črnih las in kratke črne brade, z gladkim, visokim cilindrom na glavi. Noge si je bil pokril s plēdom, površnja suknjo zapel na dva gumba in slastno kadil kubo. Zraven njega je sedel sodni pisar. V drugem vozu sta sedela dva mlada koncipijenta. Starejši, dr. Matija Séver, bil je oblečen jako skrbno, dā, naravnost elegantno; posebno si je bil umetno zavezal za vrat svetel, siv, svilast robec, a vratnik in manšete so bile velike in bele kakor sneg. Na glavi je imel siv, mehke klobuk, kateri je z levo roko naglo porinil nekoliko nazaj in se glasno nasmijal svojemu tovarišu, Dušanu Mrazu. Smijal se je veselo, četudi nekoliko suho, da so

se mu zlatni očniki v solčnem svitu lesketali na širokem, gladko obritem licu.

— O ti nedolžna dušica! dejal je dr. Séver in položil tovarišu na ramo svojo, v sivo rokavico oblečeno oblo roko. Tebi ni prav, da gremo danes uže drugič na lice mesta, in da se repozicija ni rešila uže s prvim izvidom. Ti praviš, da moreš dobiti repozicijo za Krajiča, meni je res presneto malo do tega, jo li moj baron Dimovski dobi ali ne. Sosea se pravdata, pa naj plačata: to je moje načelo!

— Ti si kakor navadno, tudi danes dobre volje, reče Dušan.

— Pri obedu bodem pa še bolje. Hodili bomo po mejašu, izpraševali priče, a naša pravdaša nam pripravita dobro kosilce, pa bode mir in sprava v Izraelu.

— Mene pa kmetje zanimajo, kedar pričajo in se razvnamajo, kakor bi se borili za svojo kožo.

— Dà, dà, ti misliš, da je vsak kmet Iheringov uče nec in se bori — za pravno idejo, ka-li? Mlad si, prijatelj, mlad, pravi doktor in se naglo obrne proti kmetski deklici na cesti. Nosila je na glavi stvarí v mesto na prodaj in doktorju je morala biti všeč, ker jo je pozdravil: Dobro jutro, mlada teta!

Deklè se nekoliko začudi in odgovori veselo: Bog je daj, stari strijc!

— Ali si jo videl, kako je zarudela? vpraša Dušan doktorja. Pošteno dekle mora biti.

— Poštena je morda, poštena, jezična pa tudi. Pa saj tak je tvoj vzor ženske samostalnosti, o kateri tako rad govoriš in bi rad, da se vse ženstvo zavé, kakor praviš, od mestnih mladih in starih gospâ in gospodičin pa gori do planink pod Grintovcem.

— Dà, dà, pritrdi smejé se Dušan. Posebno gorim za samostalnost kravaric in vseh pastiric, to se vé. Ti si najbolje tolmačiš to idejo, najbolje.

— Ne, tega pa ne bodeš tajil, da si se še na vseučilišču pripravljaj za misijonarja ženske samostalnosti ter si pač vse prebrskal, kar pišejo o tem tvojem čudnem kulturnem vprašanju evropski in ameriški malikovalci ženske svobode?

— Nekaj malega sem se res pečal s tem vprašanjem in tudi jaz vem, da je časih napredna, samostalna ženska le karikatura, ne pa izraz kulturnega napredka.

— Ne časih, dragi moj prijatelj, zvečine je takó, da je srce take napredne ženske pusto. Kar je v glavi, tudi ni dosti vredno; saj je le prazen napuh in neumna prevzetnost.

— To so le pene, pene kulturnega napredka, saj ima tudi zlata ruda, če se topí, na površju nečiste pene, umazano „žlindro“. Pod penami pa je tudi v tem vprašanju čista ruda človeškega napredka.

— Če le ni toliko pên, da tvoje čiste rude nikoli niti videli ne bomo; mari nas bode mazalo le blato teh pên.

— Jaz verujem, in se ne bojim, odgovori Dušan in umolkne.

Dušan Mraz je bil bolj srednje, šibke rasti, nekam ozkih prsij, sicer pa brez telesnih posebnosti. Nosil je kratko, polno, rdečkasto brado in goste, nekoliko kodraste lase. Prijetne so bile njegove črnkaste dolge obrvi, mehke sive oči, visoko čelo in nenavadno belo lice s pravihim nosom. Porodil se je bil na kmetih. Očetovo zemljišče ni dajalo toliko, da bi ga bili mogli dati v mesto v šolo. Imel je pa tam teto po materi. Ta mu je pomagala, nekaj pa drugi dobri ljudje, in potem ustanova, katero je dobil uže v 2. gimnazijskim razredu in je užival tudi na Dunaju vsa svoja štiri pravniška leta. Pred dvema letoma mu je smrt vzela očeta, mati pa je ostala na domu z mlajšim bratom in sestro.

Še jako mlad bil je torej prepuščen skoro popolnoma sam sebi. Večkrat bi bil lahko zašel na nevarne, krive pote, ali srečno se jim je ognil. Mati mu je redko kaj govorila in ga učila, ali vedel je dobro, da ne gre nikoli spat, da ne bi klečé molila za vse svoje in posebno — zanj. Tudi nežnostif

si nista govorila nikoli. Mati se je nekoliko bala, ko je bil njen Dušan dorasel do mladostne zaljubljenosti, da se ne bi ohladila sinovska ljubezen. In res se je zgodilo Dušanu, kakor se godi pač vsakemu, da je videl deklico in prvokrat ljubil; ali mati ni opazila, da bi jo imel menj rad. Materino okó dobro vidi, in njeno srce še bolje čuti. Dà, ali moramo povedati, kakó je dobil njen sin ime? Mlad kapelan ga je nasovetoval ženskam, ko so mu prinesle novorojenca h krstu. Nekoliko so se čudile, kum pa je bil pameten mož in je dejal: „Naj pa bode Dušan, četudi ga v pratiki ni. Saj pratika ni vsa modrost; gospod več vedó od deset pratik“. In takó je bilo dete krščeno za Dušana.

Posebne sreče Dušan še ni bil doživel, pa tudi velike nesreče ni bil izkusil: pot življenja mu je šla po oni široki cesti, po kateri hodimo sploh navadni ljudje. Bil je dobrodušen, celó vesel človek: globokih vtiskov ni iskal strastno, pa jih tudi ni izbegaval. Visoko ni letal, in četudi se mu je zdelo, da ima nekaj onega blagega ognja, ki ogreva in povzdiguje človeka, da se ne utopí popolnoma v navadno filistersko sebičnost življenja našega; glava se mu ni kadila od te zavednosti, pa je ljubil in trpel takó, da se ni ravno povzdigoval v pesniške višine ljubezni in trpljenja, četudi je čutil s pesnikom veselje in žalost njegovo.

Pravu se je bil posvetil, da bi si priboril samostalnost, živel med narodom, delal zá-se in naroda ne pozabil. Kake posebne sreče ni pričakoval, niti si je želel. Dva, tri dobre prijatelje, potem kdaj ženica, ne prelepa, pa tudi ne pregrda. poštena in pridna mati svojih otročičev, zaupanje ljudij in prepričanje, da je pošten človek in rodoljub — to mu je bil vzor. Da ga doseže, nikoli se ni mučil posebno in si tudi ni mislil; menil je z nekim veselim zaupanjem v svojo srečo, da pride kraj dobre volje, dela in poštenja vse nekako takó, kakor se spomladi pokrije zemlja z zelenjem in cvetjem, kedar dobrodejno solnce začne kazati svojo moč.

Do sedaj se mu je vse posrečilo precej: saj je uže koncipijent in na pravem potu, ne daleč od — samostalnosti. Tudi prvi strogi izpit je uže prebil. Bil je zadovoljen s sedanjem razmerjem, a je pričakoval mirno, dobro in veselo, boljše prihodnost, nego je sedajnost. Res je, da mu tisti odvetniški sesalec ni kaj hitro rasel, ali nadejal se je, da mu ga uže dà Bog, kakeršnega mu bode treba za pošteno življenje. Nič kaj se ni čudil dr. Séverju, še menj pa mu zavidal, rad se je šalil, da doktorju raste prava slonova „troba“ po vseh pravih pravne znanosti in — prakse. Moral se je celó pogostoma smijati, ko se je veseli doktor časih zaletel v kako rdečo kunjó pravniške teorije ali prakse, da je bil za vse drugo slep in gluhi ter se je v labirintu para- grafov zvijal in prekopicaval, da je bilo pravo veselje. —

V tem so se bili dopeljali do Z. Pred županovo hišo je stal precej visok človek z okroglim, nizkim klobukom. Uže od daleč je ponižno pozdravljaj in potem migal drugemu fijkarju, naj obstane. Rekel je, da ga zove gospod Krajič k mejašu in sel je na kozla. Bil je to g. Koziček, Čeh, ki je mnogo izkusil po svetu in bil prej tam doli nekje

v Slavoniji, kakor je rad pripovedoval, prvi logar, lovec, in sam Bog vé, kaj še. Rad je lomil tudi hrvaščino, se vé da hudo s českim naglaskom, in naši ljudje so se mu muzali, če je gospode nagovarjal s „presvietli“ ali celó „preuzvišeni“. Sedaj je bil v Z. nekako — za vse. Ker je znal meriti tudi zemljo in je izdeloval mape, jemali so ga kot zvedenca, če je bila kje repozicija, in ga radi imeli, ker je vsakdo videl, da je bil z vedno sladkim nasmehom pripravljen rešiti veliko nalogo, da bode volk sit in ovce cele. Rešil je seveda še ni, ali mož *živi* ob takem in podobnem delu, in to je gotovo tudi nekaj. Doktor in Dušan sta ga uže poznala.

Začel je koj pripovedovati, da od baronove strani pride na mejaš njegov oskrbnik Matevž, potem pa še nekaj drugih novic, katerim sta se oba gospoda glasno smijala, najbolj zató, ker je pravil vse to gospod Koziček nehoté — smešno, četudi novice niso bile ni malo smešne.

Od Z. sta obrnila vozova na levo po cesti; za dobre pol ure so bili na razkrižju, kjer je baronov oskrbnik uže čakal ter sodnika in doktorja vzel seboj, Dušan pa se je s Kozičkom peljal na grič, kjer stoji Krajičev gradič, preprosta jednonadstropna hiša, in okolo nje gospodarska poslopja. Gospodar ju je sam vsprejel in védel v gradič k ženi. Bil je srednje rasti, bolj na debelo stran, plavolas in štel nekaj nad trideset let. Priženil se je bil sem pred dvema letoma. Z gospodarstvom se je rad pečal, ali razumel ga je menj od žene, ki se je bila tu porodila.

Dušan je bil prvič tu, ker prej je bil šel njegov doktor sam sem. Gospá Emilija Krajičeva ga je ljubeznjivo vsprejela. Precéj visoka in tenka ni se posebno odlikovala z ničimur, le svitlo-črni lasje in debele kite, globoke črne oči in goste obrvi, pa nekov energičen izraz vsega lica je pač koj opazil vsakdo. Bila je popolnoma pripravljena, da gre sama na mejaš.

Dušanu je bil sicer znan predmet pravde, vendar mu je gospa še sama vse povedala na kratko in pristavila, da stvar je taka, da se ne more izgubiti. Prav zató se je na posled odločila, da ne pojde z gospodi.

— Stvar je jasna, dejala je, jaz bi se samo srdila tam, in doma me je bolj treba. Dimovski me je sam prosil, da bi dala krčiti ono svojo živo mejo, pa sem mu odgovorila, da bi jo dala saditi, ko bi je ne bilo. Sedaj sta mu njegova dva človeka, Janez in Peter Kolačič, pončči, ko smo vsi spali, krčila to mojo živo mejo. Ali jaz se ne dam ugnati v kozji rog, jaz ne!

Njen soprog je bil zadovoljen, ter je povabil Dušana in Kozička naj gresta precej na lice mesta s kmeti, ki so se bili zbrali na dvorišču, da pričajo. Sedeli so okolo kame-nite mize pod veliko košato lipo in pridno pili slivovico, da se okrepčajo in ohrabrijo; saj pred gospodo govoriti ni ravno šala. Šli so torej vsi skupej mimo ribnjaka gori proti jagnedom, kjer je bil dal baron živo mejo na pol posekati in zemljo prekopati, da so jagnedi prišli na njegovo stran. Takó je nastala pravda med sosedoma. V živahnem razgovoru so se gospodje in kmetje bližali jagnedom ter so kmalu

videli, da so baronovi ljudje s sodnikom in dr. Séverjem uže tam.

Bil je lep, topel dan. Bilo je nekako čudno videti, kakó so v delavnik praznično oblečeni kmetje in kmetice počasi hodili za gospodo in se prepirali kolikor toliko glasno. Baronov oskrbnik Matevž, človek srednje rasti, zabuhlega lica, rdečega od vina in nekoliko grbast, hodil je poleg sodnika in vedno trdil, da so to živo mejo uže več let zaporedoma njegovi ljudje sekali, pa tudi lansko leto. Ko je na to Krajič pobral z ognjišča, kjer so si delavci kurili ponoči, dobro pest debel ogorek in vprašal, je-li za leto dnij moglo zrasti toliko deblo, dejal je Matevže mirno:

— Gospod Krajič, ne zamerite, pred sodnikom se pogostoma ne govori resnica!

Taka odkritosrčnost je razveselila Krajiča, saj je dokazala, da je stvar jasna. Ali sodnik — ni bil čul ničesar, zavihn timer le nos in korakal dalje. Tu si izmislil Matevž, da je nekoliko dalje doli, kjer so njegovi ljudje posekali živo mejo, dal položiti drenažne cevi, da je torej tudi to dokaz, da je užival to zemljo. Začeli so kopati na mestu, ali cevi so bile pač pobegnile, ker jih ni bilo mogoče odkopati. Začel je torej sodnik izpraševati baronova delavca, ki sta krčila živo mejo; Krajičeve priče pa so pravile, da so pasli vsako leto in tudi letos ob živi meji in po meji in z dovolitvijo gospoda Krajiča v meji sekali kolje. Stara ženica pa je odločno trdila, da je ta zemlja gospoda Krajiča, da je ona sama delavcem nosila jélo, ko so sadili jagnedi za „starega gospoda“, one iste jagnedi, katere so si sedaj prikopali baronovi ljudje. Druga priča je kazala jarek, ki so ga bili pod jagnedi izkopali za mejaš, in Koziček je tudi dokazoval, da mora biti meja ravno ta jarek. Dr. Severu je bilo vse to pričanje zabavno: večkrat si je popravljal naočnike, ali pa se gladil po nosu, če so priče govorile takó, da so nekatere morale lagati, četudi so bili vsi pripravljeni potrditi s prisego besede svoje. Bil je doktor danes nenavadno miren ter je počasi trgal slive z drevesa, pod katerim je stal, in jih jel, ko so priče kričale in druga drugo dolžile, da laže.

Dušanu je bil ta prizor nov in ni ga veselil.

Sodnik je zvedel, kar je potreboval, in je dejal, da bi bila dobra „žlica juhice“. Gospodje so se koj obrnili, nekateri k Matevžetu, drugi h Krajiču in za njimi priče. Obed je bil prav vesel. Po obedu je celó sam sodnik prišel h Krajiču, da se podpiše uže sestavljeni zapisnik in popije kupica vina. Vsi so bili zadovoljni, najbolj pa kmetje okolo mize pod lipo, kjer je fjakar pripovedoval debele svoje šale o gospodi, da so se vsi glasno smijali. Le domači kočijaž, Francek, ni se smijal, in ko so odhajali gospodje in kmetje, potegnil je na oči svoj klobuček in srdito mrmral za njimi: „Vražje egiptovske kobilice!“ Stari Francek zna namreč čitati in ima posebno rad zgodbe sv. pisma.

„Kobilice“ so pa bile res srečne. Kmetje se se počasi vlekli z dvorišča, glasno govoreč o repoziciji. Dvema starejšima se je nekoliko zapletal jezik, in noge so se šibile, mlajši pa so glasno zaukali, ko so bili zunaj dvorišča gori pri rib-

njaku. Bil je danes vesel dan, ko so se gospôda nekoliko popričkali, oni pa se na tihem smijali, dobro jeli in pili. Gospodje so tudi zadovoljni in veselih lic posedli na vozove. Sodnik je vzel Dušana na svoj voz, dr. Sever se je pa s Kozičkom vozil do Z., potem je zadremal in sladko sanjal do mesta.

Sodnik ni bil zgovoren mož. Sedel je mirno, dolgo molčal ter si brisal mirno čelo: vino je bilo pač dobro in se je pilo rado. Dušan tudi ni pričakoval sodnikove zgovornosti, in se je prepuščal svojim mislim. Videl in čul je danes marsikaj novega in zanimivega. Vedel je sicer, da so mnogi sodnika imenovali kar naravnost „baronovega sodnika“ ali današnji dan mu ni ravno potrdil tega glasú. In bilo mu je prijetno, da ni, čedi ljudi, v obče ni cenil previsoko, sodil je o njih vendar rajši dobro nego slabo. Srdil se je pa čisto sam náse, da ni mogel biti kakor drugi z ljudmi, katerih ni spoštoval. Časih bi bil rad dosegel óno objektivnost, da bi mu bili ljudje le predstavljali pravno idejo in nje konflikte v življenju. Ali vedel je, da pojde to težko: prerado mu je srce uhajalo v glavo in tam gospodarilo takó, da se je uže vpraševal, je-li si je srečno izbral svoj stan? Ali taki trenutki so bili redki. Danes ni mislil kaj takega o stanu svojem. Pogledal je góri proti nebu, kjer so se užigale prve zvezde, in odkril se mu je do cela drugi svet — otroških let, ko je še domá z vaškimi pastirji pasel do solnčnega zatona, in so potem vsi takó veselo gnali domov in ugibali, kdo ugleda prvo zvezdo góri na jasnem nebu, svetlečem se od večerne zarje. Potem se je glasil tam daleč zvon z večerno „zdravo Marijo“, in mlade pastirce je izpreletavala óna sladka, brezskrbna misel o dobrem Očetu tam góri, in utihnilo so, dokler se je čul zvon, ter živino pognali nekoliko bolj. A kdor se je najmenj ali pa tudi najbolj bal v nastopajočem mraku, zavrnil je glasno, in drugi za njim. Koliko

je imel Dušan novega pripovedati mlajši sestri Lenki in bratu Løvretu, kaj je videl in kakó se igral, takó, da včasih še v posteljicah ni bilo miru, ker so ga morali mati posvariti: „No Dušan, kaj nocoj ne bode spali“? Dà, dobra, preprosta mamica, mislil si je Dušan sedaj, kolikokrat mine dan, da se vas še ne domislim. Vendar pa imam v srcu lep kotiček za vas, in ko pogledam tja, zopet sem vaše razposajeno otroče, ki vas ljubi takó srčno, kakor ne more nikogar na svetu.

— Kaj sanjarite, gospod Mraz? vzdrami ga sodnik z nekoliko ironičnim naglaskom, ali vendar mehko. Pravde Vam pač ne rojé po glavi?

— Gotovo ne, gospod sodnik!

— Torej Vam „sladko“ deklé greje v srcu in sveti? Prav je prav!

— Tudi to ne!

— Morda pa bode vendar kaj takega. Vi stanujete sedaj pri Zoretovih, a gospa ima lepo sestrično hčer pri sebi?

— Komaj sem jo videl.

— Pa imovita bode, g. Mraz. Take Vam je treba!

— Vse se najde, kedar bode — treba, veselo odgovori Dušan.

— Ali pa tudi ne: življenje je loterija.

— In pa slepo je kakor naša stara Temida, kaj ne? Sodnik se zamisli, potem pa pravi: Jaz sem vedno želel, da bi bil pravičen.

Te besede so Dušana nekoliko iznenadile; razjasniti si ni mogel, zakaj jih je rekel sodnik, ki o sebi ni govoril rad, najmenj pa takó. Ali so bile slučajne, brez pomena, ali pa glas resne, morda težke misli, kdo vé?

Do mesta sta potem molčala oba, le sodnik je dejal še, ko sta se poslovila:

— Danes je bil vesel dan, kaj ne?

Ruske drobtinice.

Съ міру по нитѣ, голому рубаха

Lep vzgled našim občinam dajajo hranilnice na Ruskem. Tako je bilo n. pr. samo v Radomskej guberniji začetkom tega leta 128 selskih „posojevalno-branilnih blagajnic“. Osnovni kapital znašal je 89.480 rub. 37½ kop.; vlozba na obresti bilo je do 1. januarja 1891. leta 506, 115 rub. 37 kop.; čistega prebitka bila je pa l. 1890 30.645 r. 64 kop.

V ministerstvu Narodnega Prosveščenja (za uk in bogočastje) izšel je pregled zrelostnega izpita v ruskih gimnazijah za 1890. leto. Ti izpiti vršili so se v 175 učnih zavodih, in sicer 163 državnih gimn., v dveh učnih zavodih s pravom javnosti (gimnazija Lazarevskega zavoda vstočnih jezikov in Nižgorodski dvorjanski zavod), v 5 cerkvenih učiliščih v Moskvi in Petrogradu in v 5 privatnih gimnaz. v zadnjih mestih. Izpit je delalo 3.079 gimnazijcev, 50 učencev cerkvenih učilišč, 64 učencev zasebnih gimnazij in 252 zasebnikov, vpkupe 3.445 učencev proti 3.460 leta 1889. Izvršilo je izpit z dobrim vspehom 2.903 gimnazijcev in 223 drugih, vkupe 3.126 t. j. 90·7% proti 87·9% v 1889 letu.

Kakor poroča Киевлянинъ, sprejetih je letos na prošnjo srbske vlade 65 srbskih abiturijentov na ruska vseučilišča. Srbska vlada, kakor se vidi, spoznava pomen ruskega jezika in duševne zveze z Rusijo, ne da bi se bala strašnega plašila — panslavizma.

Da se nekoliko zapreči glad, določilo je finančno ministerstvo 15 milijonov rubljev za grajenje in popravljenje potij v okolicah, kjer je bila slaba letina. To delo je izvršiti nekaj jeseni, nekaj pa spomladi, ko preti najhujši glad.

Nekateri trgovci v Odesi so pa ukrenili, da ustanové v krajih, kjer je glad, oddelne zaloge žita, da bodo mogli stradajoči laže kupovati. Seveda skušajo se nekateri s tem tudi okoristiti, kakor so n. pr. naglo nakupili v inozemstvu mnogo žita, ko so slišali, da se namerava zaprečiti izvoz rži iz Rusije.

Estlandski luterani. kakor se poroča ruskim novinam, se vedno bolj bližajo pravoslavju. Ob nedeljah in praznikih je n. pr. v Voronji vse polno estlandskih luteranov v pravoslavnej cerkvi, kjer molijo in se vedejo kakor pravoslavni. Mnogi prosijo svečenika

križev in ikon ter prinašajo svoj trdo zaslužen denar svečeniku, da ga pošlje za Pečerski pravoslavni samostan.

Ruski žitelj v Rigi, kateri noče biti imenovan, *podaril je 100.000 rub.*, obresti od katerih naj bi se porabljal za zidanje pravoslavnih cerkva v pribaltijskih gubernijah.

Iz Drpta se javlja, da je na tamošnji gimnaziji uže izvršeno *uvvedenje predavanja na ruskem jeziku*. V sedanjem učnem letu se predavajo uže vsi predmeti na državnem jeziku, na katerem se bodo delali i zrelostni izpiti. Menj uspešno napreduje uvedanje rusčine na realki.

Do 25. avgusta vpisati se je želelo 460 dijakov na *vseučilišče sv. Vladimira*, v katerem številn je bilo 160 Židov. Iz tega se vidi, da znaša število židovskih dijakov 35% vseh visokošolcev. Toda po novem zakonu sme se jih sprejeti na vseučilišče iz vseh teh samo 30.

Mihajil Osipovič Kojalovič, redni profesor ruske zgodovine na Petrograjski Duhovnej akademiji, je umrl 4. septembra po dolgotrajnej bolezni. Pokojni velezaslužni profesor izšlo se je v

litovskem duhovnem semenišču in Petrograjski duhovnej akademiji. Služboval je v Rigi in v Petrogradu, kjer je bil 1871-1878 nadzornik duhovne akademije. Umrl je v 64. letu svoje starosti. M. O. Kojalovič bil je Zapadnorus po rojstvu, zato je posvetil vse svoje življenje zapadnim Rusom. Posebno slavo si je pridobil kot specialist v zgodovini cerkvene unije. Njej je posvečena večina njegovih del, n. pr. „Литовская церковная уния“ 2 т, Сб. 1859 и 1861 г. „Исторія воссоединения западно-русскаго униатовъ старыхъ временъ“ Сб. 1873 г., „Чтенія по исторіи Западной Россіи“, „Исторія русскаго самосознанія“. Сб. 1884 г. itd. S temi zgodovinskimi raziskavanji odkrival je rane ruskega organizma, katere so mu provzročevali jezuiti in mnogokrat celo — rojeni Rusi. Sovražil je jezuitizem, a jednako zoperni so mu bili oni ruski renegati, kateri so se klanjali tujim bogovom. Proti tem boleznim govoril in pisal je vse svoje življenje. A s tem, da je bil odkritosrčen in povedal naravnost, kar je mislil, se je seveda mnogokomu zameril. Vendar znanost in narod sta mu hvaležna. Večnaja jemu pamjat!

V. K.

D O P I S I.

Iz Levova, 14 sept.

(Собрание Общества Качковскаго). Med redke vesele narodne praznike prištevajo naši avstrijski Rusi po vsem pravu dan občega zborovanja svojega prvega narodnega društva, znanega pod imenom „Общество Качковскаго“. Odkar živi in deluje to društvo, ni zborovalo pri sodelležbi tolikega občinstva in s takim navdušenjem, kakor letos v 27. avg. po starem ali 8. sept. po novem stilu. Nad 2000 členov se je sešlo na zborovanje v „Narodnem domu“ v Levovu; mnogi, ker ni bilo prostora, so morali čakati, da so se udeležili večerne veselice s petjem in godbo. Členi so došli iz vseh kotov gališke Rusije; po 5 in več ur so nekateri hodili peš samo do železnice, potem pa po tej dalje do cilja. Prišlo je tudi mnogo ženskih. Med udeležniki je bilo, kakor običajno, veliko število duhovnikov; v celem zboru pa je bila približno polovina inteligencije, duhovne, posvetne, meščanske, druga polovina pa seljaške ali kmečke. Došlo je iz Galicije, Bosne, Amerike, s kratka, od vseh krajev, kamor je zanesla osoda kakega rojaka galiških Rusov, mnogo telegramov in pisem. Videlo se je, da je na zboru zastopan ves narod, in da ima to društvo korenine v vseh stanovih narodovih. Društvo pripada k stari ruski stranki; zato pa mu nasprotujejo ne samo poljske stranke, ampak tudi lastni sinovi, pripadniki „nove ére“. Съ Богомъ начинается всегда русскій чело-вѣкъ. Na tisoče naroda se je sešlo k svečani službi božji ob 8. uri zjutra v Uspenski cerkvi. Glinjivo patrijotičko propoved je imel slavni dejatelj o. Vasilij Davidjak. Iz cerkve je prišel narod še le po 11. uri in se je zbral k zboru v „Nar. Domu“; tu je otvoril zborovanje predsednik B. A. Dédickij z daljšim govorom. 20 let, pričel je govornik, je, odkar je umrl znameniti

ruski patrijot, ime katerega nosi naše društvo od leta 1875, in ravno toliko let je od te dobe, ko je sklenil pokojni o. Ivan Naumovič, zasnovati naše narodno-prosvetiteljno Obščestvo im. Mihajla Kačkovskega. Mnogo trudnikov nauke ali znanstva se je zbralo okolo društva, da bi sodelovali po duhu in misli veteranov avstrijske Rusije od l. 1848, t. j. namreč te Rusije, katera je v očeh narastajočega mladega pokolenja postala starša, imenovana sedaj „Rusija starša“. A ona, ta starša Rusija, vstavša po petih vekih nesreče v življenje v jednem znamenitem letu, je sklenila nadaljevati zgodovinsko življenje ruskega naroda po starih sporočilih ali predanjih svojih prednikov, katera so z dobe krščenja svojega za velikega kneza sv. Vladimira prijeli in so verno hranili zares tudi pismo prvih apostolov in prvih svetnikov slavjanskih Cirila in Metodija. Po teh sporočilih delujemo mi, in tega se ne sramujemo, temveč se ponasamo in zatrjujemo pred vsem svetom, na čast in slavo naših prednikov.

Nadalje naglašaja govornik, da se je med narodom napravilo več taborov zastran pravopisja, v katero hočejo vpletati mlajši nekake novotarije; ali starši ostanejo pri 1000 letnem pismu svoje rusko-slavjanske cerkve in zato sveto držé in verno nadaljujejo to rešilno zvezo za svojo narodnost, kakoršna se je napravila od najdaljših vekov tu sredi ruskega naroda in njegovo cerkvijo. Društvo hoče ostati pri starem pismu, kakoršno je bilo razumljivo narodu, in kakoršno je v najtesnejši zvezi s staro Rusijo in tudi z besedo sv. ruske cerkve. „Zadača ni takó težka za nas k izpolnjenju, ker ta forma ruskega slova se pač ni izumila brezuspešno ne od navadnih ljudi, ampak od svetih apostolov vseh Slavjan“.

„Ne vrži nas od tega za naš narod častnega dela ne nenaklonjeni šum, povzdignjen proti nam s strani protivnikov ruskega imena; ne omaje nas niti sklep šolske oblasti, ne dovolivši naučnih knjižic našega izdanja med rusko šolske mladežjo, jedino iz tega vzroka, ker rusko-slavjanski pravopis istih knjižic ni do cela podoben sedanji novi šolski sistemi. Mi se hočemo držati starega programa od leta 1848, kakor ga je tudi leta 1868 ponovil v sami tej dvorani slavni Gregorij Jakimovič in Mihajil Kuzemskij; ta program se glasi: Varovati rusko narodnost; gojiti jezik in pismo rusko; čuvati nad predanji in obredi očetov; razširjati prosveto med ruskim narodom, a pri vsem in pred vsem varovati neporušno vernost in udanost avstrijskemu monarhu.

Z zaupanjem kličemo cesarju Franu Josipu starorusko: „Многая лѣта“!

Govorniku je zbor pri mnogih stavkih klical: „slavno“, „damo življenje“, „ne udamo se“, „nadejamo se“ itd.

Predsednikom zbora je bil izbran potem posel sov. Rožankovskij, kateri je ukazal čitati poročilo o delovanju osrednjega odbora za minulo leto. Čital je tajnik g. Pav. Dudyk. „Moli, bodi trezen, trudi se, uči se“! Pod tem znamenjem deluje naše društvo uže 20 let, kateremu je namen: s popularnimi izdanji prosvetljevati ali omikavati avstro-ruski narod, povzdigovati ga moralno, dvigati ga materijalno, blažiti in krepiti ga v samopoznanju. Osrednji odbor je skrbel glavno za izdavanje popularnih knjižic. Priobčile so se od poslednjega Ternopolskega občega zbora knjižice: „Избранныя Житя Святыхъ“ Т. I. П., „Волѣния коней“, „Що для здоровья человека потреба“, „Лѣва Толстого“, „Полевья дѣла“, „закладайте крамници“ itd. Potem se tiska obširen koledar za l. 1892. Vse te knjižice odgovarjajo popolnoma potrebam naroda ter obsezajo 33 tisk. pol in se dobivajo za 1 gld. Koledar se tiska v 6500 eks. Vseh knjižic je izdalo Obščestvo od l. 1875 do avg. 1891 l. 180 v okoli 760.000 eks., nekatere so se tiskale po 2krat. Sedaj se tiska: Zakon o eksekucijah, izjasnjenje liturgije, kratka zgodovina ruske cerkve itd. Osrednji odbor je pomagal tudi letos snovati Čitaljne na raznih krajih, jim je pošiljal knjige v dar. Nad 5000 odtisov knjig je podaril Čitaljnam in drugim društvom.

Odbor je zasnoval po nalogi, dani mu od poslednjega obč. zbora, društvo za pokupovanje zemlje „Общество покупки земель“, katero bo začelo kmalu delovati. „Školna Matica“ ni mogla še oživeti. Odbor je prosil tudi podpore od dež. zbora, in to iz fondov, v katere poklada svoje žrtve tudi ruski narod; a „panska večina“ je prošnjo odklonila, dasi je bila podprta jako dobro. Ista večina pa je tisoče in tisoče privolila za razna poljska društva, katera nimajo takó blagih namenov in raznih potreb.

Odbor je skrbel tudi za narodno gospodarstvo. V ta namen je letos napisal strokovnjak, osnovelec „Narodnoj Torgovlji“ knjižico o „kramnicah“ (štacunah), z namenom, da bi narod osvobodil se od trgovine tujcev, ki ga izmuzgavajo in derejo. Tudi gledé na pospeševanje treznosti se je letos storilo mnogo. Odbor pa opominja, da bi se narod znebil tudi drugih napak lažne civilizacije, kakor kurjenja smodek, slabe tovarniške namesto trdne domače obleke itd.

Odbor je krepko branil letos od napadov poljske „Gazeta narodova“ in pa z ruskimi črkami pisanega „Narodna časopis“.

Društvo je po smrti letos izgubilo več članov, na prvem mestu znamenitega, svojega osnovelega o. Iv. Naumoviča, potem drugih častitih in zaslužnih rodoljubov.

Obščestvo je pridobilo letos 857 novih členov, med temi 40 svečenikov, 36 narodnih učiteljev, 36 Čitaljen in Bratstev cerkvenih in 749 seljakov. Sedaj šteje društvo 4456 plačujočih členov.

Društvo znajo ceniti uže tudi Slovenci, in ker po pravilih ne morejo biti društveniki, plačujejo nekateri štajerski slovenski rojaki udnino, za katero dobivajo društvene knjige.

Dohodki so znašali letos okoli 6600 gld., stroški pa 5800 gld. Vrednostij ima društvo okoli 6600 gld.

Po prebranem sporočilu je čital St. Kobljanskij predavanje o izobraževanju in okrepljenju državlanske zavesti; govoril je takó ognjevito in krasno, da je moral prenehati večkrat med odobravanjem zbora. Ko je omenil, da je ima narod malo istinitih rodoljubov-zastopnikov v deželnem zboru, kriknil je zbor gromko: „izmenniki“! (izdajalci). Ko je završil Kobljanskij svoj govor, vzdignili so ga seljani ter mu vsi propeli mnogoletstviye, in zbor je naročil centr. odboru, da natisne ta govor. Zajedno je zbor sklenil resolucijo, s katero nalaga osrednjemu odboru, da naj skrbi, da se kar možno pomnožé med vsem narodom Čitaljne. V teh naj se gleda za primerno berilo in na vse, da bi prospevale take narodne čitalnice.

G. Ap. Ničaj je čital potem o kramnicah ali štacunah, in zbor je sklenil resolucijo, da naj Obščestvo izdá poučnih knjižic, kakó bi se primerno snovale kramnice, potem da bi členi delali nato, da bi narod dobival in kupoval vsakovrstnega blaga iz teh narodnih kramnic. Podružnice so dobile nalogo, da v vsakem kraju skrbé le za snovanje narodnih štacun ali kramnic. Zato pa naj „Narodna Torgovlja“ v Levovu sprejemlje pojedince blagohotno na praktično izvežbanje v takih kupčijskih stvarih. Naposled priporoča resolucija, da bi ordinarijati nalagali duhovenstvu, kakó naj narod poučuje in sodeluje pri snovanju narodnih štacun.

Kakor vidite, so te vrste resolucij poučne tudi za Slovence in Srbohrvate, med katerimi imajo le preveč tujci trgovino, vsled tega pa tudi politiške vajeti v rokah.

O. Tyndjuk je spominjal o tem, da je letos 400 let, od kar se je pojavila prva ruska cerkovna knjiga, Časoslov, zahteva torej, da bi osrednji odbor izdal knjižico o tiskovni umetnosti in njeni zgodovini v Rusiji. Zbor je to soglasno sprejel, in odbor izvrši to zadačo toliko laže, ko se je že sam pripravljala nato.

Zbor je nadalje sklenil, naj se narod pripravlja na to, da sam prevzame tobakarne in krčme v svoje roke.

Priporočilo se je tudi, da bi društvo poslalo 4 člene na svoje stroške na Praško razstavo. S predlogom, da bi si društvo priskrbelo tudi svoj prapor, zaključilo se je zborovanje ob 1/25 popoldne.

Muzikalno-deklamatorski večer in komers je prijavil nad 2000 ljudi, katerih polovina ni bila na zborovanju. Bilo je prekrasno petje, deklamacije in igre na klavir so se udeležile devoyke in seljaki, in vojni

orkester je godel „Hej Slovani“, „Kde domov moj“, „Naprej zastava Slave“, „Daj devčino nam šampana“ itd. Konec je bil še le okoli 2 v noči, in občinstvo je pred razhodom stojé zapelo: „Bože, budi pokrovitelj“. Rodoljubi so se poslovili s preverjenjem, da avstro-ruski narod ne pogine, ko vlada taka odločnost in navdušenost med mnogimi mladimi silami. Stranka, ki si je ostala po svojem programu dosledna, ima v Obščestvu Kačkovskega veliko in nadopolno oporo in podporo. Krepljenje tega društva pomenja zajedno utrjenje in razširjenje življenja stare, jedine prave narodne stranke galiških in avstro-ogerskih Rusov.

Slovenci pa utegnute učiti se za lastne razmere in potrebe tudi od letošnjega zborovanja društva Kačkovskega.

Ogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Spoznanje prodira! Nekdaj slavne „Novice“ so začele poslednji čas zopet v večji meri razpravljati politiška in posebno domača javna vprašanja. „Edinost“ od 23. t. m. je ponatisnila članek iz njih, ki razpravlja stvari jako mirno in z glasom, ki bo še daleč odmeval po slovenski domovini. Mišljeni članek „Novic“ trdi naravnost, da na Kranjskem je nastala nova politična doba, odkar se je *premenil* „Slovenec“ v dnevnik. Ta da se je postavil na stališče nemških konservativcev, ki nimajo čisto nič naših narodnih bolečin; vsled tega sta prišla oba slovenska dnevnika v navskrižje. Osnovala se je posebna katoliško-politiška stranka po vnanjih, za nas neprimernih zgledih. Začeli so mahati po liberalcih, katerih pa pri nas ni. Kljub temu se je izdalo geslo: „Slovenski Narod“ je liberalen list in torej brezverski. Ta list se je branil, a ne vselej srečno. Tako je postajal boj vedno hujši. Porabile so se korenito obojestranske slabosti, včasih prav ljubeznjivo. Tako na pr. tisti nesrečni dopis iz Rusije, v katerem so se zatiranci narodov Nemci, Madžari in Lahi, naj se zovejo Crispi ali Pecci, imenovali izvrški človeštva. Da bi bil dopisnik med zatiralce narodov res tudi štel blagega starčeka papeža, ki je zgolj dobrotar in ljubezen do vseh narodov, in ki sam krivico trpi od istih Lahov, *skoraj ni verjetno in je takó nelogično, da večina bralcev niso mislili na papeža*; vsaj iz skušnje je znano, da so mnogi bralci še le potem, ko je „Slovenec“ hrup zagnal, da je papež razžaljen, jeli povpraševati, kdaj in kako. Pa recimo, da je bil dopisnik res tako surov, sme se vendar za gotovo vzeti, da „Slovenski Narod“ ni imel tega namena, ne po svojem programu, ne po svojih težnjah sploh, ker tudi ni imel niti najmanjšega vzroka. Zato je on tudi v slovesni

izjavi izrekel obžalovanje, da se je po urednikovi nepozabljivosti natisnila beseda, ki se je tolmačila za razžaljenje sv. Očeta. Ali „Slovenec“ se za to izjavo ni menil, ter ponavlja še zdaj od časa do časa to očitane, kar ni lepo, ker se na ta način ne grdi le časnik, ampak zlasti pred vnanjim svetom, ki naših razmer ne pozna, pravi slovenski narod. Potem trdi dalje, da je opravičena kritika tudi nasproti duhovniku, ako deluje javno, ravno tako, kakor nasproti ministru, ljudskemu zastopniku itd. „Kar se tiče slovenske narodne inteligencije, mora potrditi vsak, kdor našo najnovejšo zgodovino pozna, da *veri in cerkvi nikdar ni nasprotovala*“. Naobratno, stenografski zapisniki deželnih zborov in drž. zbora svedočijo, da slovenski zastopniki so branili duhovščino od napadov njenih nasprotnikov. Iz tega izvaja člankar posledico, da posebna katoliško-politiška stranka pri nas ni potrebna. Ako ostane, utegne narodu pokvariti zdravje, kakor zdravega človeka zdravilo, katero mu ni potrebno. — Vsakdo mora pritrditi, da so to mirne besede, in vendar izražajo najhujšo obsodbo nad „Slovencem“ in stranko, katero hočejo po vsej sili zakliniti med slovenski narod. Kar se dostaje tu mišljenega dopisa iz Rusije, pristavljamo, da je v istem zmislu stvar v svoj čas razlagal poseben dopis v „Parlamentär-ju“; toda glas od take strani se ne posluša v „sedanji eri“ na Slovenskem. Toliko važniše je, da se je post tot discrimina rerum našel mož, ki je prišel v „Novicah“ z resnico na dan. Naj se le prečita še jedenkrat dotični dopisi iz Rusije, pa naj logično misleči človek zasledi v njegovi zvezi to, kar so hoteli iztakniti pri „Slovencu“, in so imeli za resnico celo oni, ki so jeseni l. 1887. priobčili znani skupni list. „Novice“ obsojajo s svojim razlaganjem vse, kar je sledilo tolmačenju „Slovenčevemu“, in to je najhujša obsodba, ki sploh more

zadeti kak list katerega naroda koli. Pohujšanje se je iskalo, moralo se je iztakniti tu ali tam, ker — sic fata tulere — od zgoraj in zunaj. Punctum!

Goriška razstava, katera traja samo od 12. do 27. septembra, je malega obsega, pa ukusno napravljena in odgovarja namenom, katere so ji postavili. Kaže, da je na Goriškem jako razvita sadjereja in umetno vrtnarstvo; poleg tega kaže oddelek za svilorejo in gozdarstvo, da skrbi država za racijonalno gojenje in pospeševanje na teh dveh poljih. Tudi je prilika osvedočiti se o racijonalnem ribarstvu, katero se razvija na Primorskem in v Dalmaciji. O kongresih za vinarstvo itd., ki so bili tudi v čas te izložbe v Gorici, bo možno tudi nam še posebej kaj poročati.

Goriška razstava se je priredila, da bi kazala stanje in napredek gospodarstva cele dežele, torej velike slovenske večine in laške manjšine prebivalstva. Na razstavi se vidi sicer nekaj napisov tudi slovenskih, vendar pa je vedenje in postopanje s to razstavo kazalo bolj, da ne rečemo, do cela laško lice.

Pravniki raznih naslovov iz raznih slovenskih pokrajin, slovenski poleg hrvaških, so napravili skupen izlet 20. dne t. m. v Sežano; bilo jih je nad 50. Brez kakega določenega vsporeda so si ogledali kraj, pa se med seboj prav kolegijalno pogovarjali o raznih točkah in vprašanjih, ki zanimajo tudi širše občinstvo. Kakor so bili zadovoljni izletniki sami, nadejati se je, da bode imelo medsebojno spoznavanje in razgovarjanje teh slovenskih, oziroma slovanskih juristov dobre posledice tudi v narodnem pogledu. Zato taka shajanja popolnoma odobrujemo in želimo, da bi se ponavljali tudi v bodoče.

b) Ostali slovanski svet.

Češka razstava je imela doslej nad 1,900.000 plačujočih obiskovalcev. Praga in ves češki narod se na vse strani pripravlja za slavnostne dni, od 26. sept. do 2. okt., ko bo cesar bival na Češkem, in tu največ časa v Pragi.

Na hrvaško razstavo pridejo Čehi prve dni oktobra in si ogledajo tudi Reko in Ljubljano.

Mladočeški poslanci zaporedoma razpravljajo na shodih volilcev in društev sedanja aktualna vprašanja. Dobro znamenje je to, da poudarjajo potrebo solidarnega postopanja Čehov glavnih dežel, ki spadajo pod Češko korono, a narod tudi zahteva vedno bolj jasnosti in složnosti, katero so doslej kalili ali motili razni „homines novi“ mladočeškega zastopstva.

Gajev spomenik se v Krapini slovesno odkrije dne 27. t. m.

Književnost.

Hymna černogorská a pisen „Onamo, Onamo“ pro klavír a zpěv vydal L. Kuba. V Poděbradeh. Nakladem vlast-

nim. Cena 1 gld. Obe pesmi imati poleg izvirnega teksta tudi češki prevod. Izdaje je krasno, prirejeno na čast Črnogorcem, ki obiščejo češko razstavo. V komisiji Bursika in Kohouta v Pragi.

Материалы къ истории русской греко-униатской церкви, Спб. 1891 г. Ц. 75 коп.

С. М. Ю. Лермонтовъ. Биографическія свѣдѣнія и разборъ его сочиненій для учащихся. Бураковский. С. М. Новгород. 1891. Ц. 45 к.

Vystavní almanach. Upominku na zemskou jubilejní výstavu království českého 1891. Uspořádal Jaroslav Kvapil. V Praze 1891. Nakladatel I. Otto. C. 50 kr.

Vlastimil. Sbirka mužských čtverozpěvu světských i kostelních ve hlasech i partitūře. Vydává Roman Nejedlý, učitel v Litomyšli. Řada III. sešit 24. Cena partitury 40 kr., jednotlivé hlasy po 8 kr.

Naznanje. „Мартинъ Керпанъ. Народный разказъ. Переводъ съ словенскаго М. Хостника“. (*Martin Kerpan. Narodna pripoved. Prevod s slovenskega M. Hostnika*). Pod tem naslovom je izšla knjižica, katera obseza kot ponatis iz „Slovanskega Sveta“ na 30 malih straneh klasični umotvor Levstikov v popolnoma odgovarjajočem mu ruskem prevodu, izvršenem po slovenskem rojaku g. M. Hostniku, profesorju na Ruskem. Posamični odtisi se oddajajo s poštno vred po 18 kr., brez poštnine pa po 16 kr. Po 5 eks. skupej stoji s poštno vred 85 kr., po 10 eks. s poštno vred pa 1 gld. 60 kr. Naročnina se pošilja upravništvu „Slov. Sveta“ v Trst.

„Slovanski Svet“,

ki prestopi s prihodnjo številko v zadnje četr letje tega leta stoji:

za celo leto	4 gold.
za pol leta	2 „
za četr let	1 „

Za ljudske učitelje in dijake velja:

celoletno	3 gld. 60 kr.
poluletno	1 „ 80 „
četrletno	— 90 „

Opomnja. Z nova vlijudno prosimo, da se nam kmalu dpošljejo zaostale naročnine, seosebno pa ostanki, katere imamo dobiti še od poprejšnjih let.

Novim naročnikom moremo postreči še z vsemi številkami tega leta. Prejšnje letnike pa oddajemo po znižanih cenah.

Upravništvo „Slovanskega Sveta“.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld. n za četr let 1 gld. Za dijake in ljudske učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., poluletno 1 gld. 80 kr. in četrletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44